

Motion till riksdagen 2016/17:2092

av Allan Widman m.fl. (L, M, C, KD)

Försvar och krisberedskap

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över användningen av Försvarmaktens helikoptrar i krisberedskapen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av länsstyrelsernas och de regionala stabernas funktioner och verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i uppdrag att se över länsstyrelsernas krav på övningsverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över de rättsliga förutsättningarna för Försvarmaktens stöd till samhället och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en samlad översyn av samordningen av civila och militära krigsplaceringar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att ökade förvaltningsanslag för länsstyrelsernas krisberedskap går till avsedd verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av de konsekvenser som den resursbrist som lett till stabsläge vid flera sjukhus de senaste åren skulle ha fått vid en extraordinär händelse och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra till regeringen att se över lagstiftningen kring studieuppehåll och tjänstledighet för frivillig militärtjänstgöring och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur skyddet för samhällsviktig infrastruktur kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över försörjningstryggheten för livsmedel i händelse av höjd beredskap och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Samhället står inför stora utmaningar. Samtidigt som människors beroende av samhällsviktiga funktioner och den gemensamma infrastrukturen är stort, ökar risken för allvarliga påfrestningar på infrastrukturen. Det kan handla om allt från stöld av material till rena sabotage, och i värsta fall terrorattentat. Därtill ska läggas att vi i takt med klimatförändringarna sannolikt kommer att se fler kriser orsakade av väderhändelser, exempelvis extrem torka eller långvarigt regn. Samhället är sårbart. En akut kris kan inträffa när som helst. Det vittnar inte minst stormen Gudrun, skogsbranden i Västmanland och tsunamikatastrofen om. För att möta utmaningarna som det moderna Sverige står inför, måste risken för och följderna av allvarliga störningar, olyckor och kriser minskas. Det måste i sin tur bygga på den reguljära verksamhet som bedrivs för att hantera bränder, översvämningar och andra kritiska situationer. Därför måste arbetet med samhällets krisberedskap ständigt utvecklas.

Helikoptrar

Under den stora skogsbranden i Västmanland 2014 ställdes den svenska krisberedskapen på hårda prov, och det blev tydligt att det finns flera brister i samarbetet mellan olika myndigheter. I den rapport som MSB med anledning av detta presenterade i mars 2016 föreslås bland annat att regeringen tydliggör vikten av att myndigheter i större utsträckning beaktar krisberedskapens och totalförsvarets behov när de anskaffar, utvecklar och avvecklar resurser.

I rapporten konstateras särskilt att användning, upphandling och utrustning av helikoptrar är i stort behov av bättre samordning av resurser för olyckor och kriser. Trots att behovet av släckande helikoptrar var mycket stort under skogsbranden i Västmanland var bara en fjärdedel av Försvarmaktens medverkande helikoptrar utrustade med hängande tunna för skogsbrandsläckning.

Försvarmaktens helikopterkapacitet borde bättre kunna komma till användning i den svenska krisberedskapen. Detta särskilt som myndigheten anskaffat ett stort antal medeltunga helikoptrar de senaste åren. Även om användningen för krisberedskapsändamål inte ska vara dimensionerande för försvarets helikoptrar, bör en översyn av hur Försvarmaktens helikoptrar kan användas för krishantering göras. Denna bör inkludera aspekter som hur samordningen med civila myndigheter kan förbättras och att Försvarmakten ska göra en inventering av hur befintlig och ny utrustning kan användas i krisberedskapen.

Staber

Sedan 2013 finns hos Försvarmakten fyra regionala staber. Ett av huvudsyftena för att skapa de regionala staberna var att förbättra den civil-militära samverkan på det regionala planet. Staberna ska kunna samverka med regionala civila aktörer för att kunna utnyttja samhällets samlade resurser vid begränsade eller större kriser. Det är viktigt att det arbetet säkerställs och ständigt utvecklas. Därför bör det göras en översyn av de regionala stabernas funktioner och uppgifter så att de är synkroniserade mot länsstyrelsernas. I översynen bör även staberna och länsstyrelserna ges i uppdrag att genomföra en integrerad planering för att säkerställa att försvarets resurser snabbt kan sättas in vid en civil kris.

Övning MSB

En central del i Försvarmaktens reformarbete de senaste åren har varit ett ökat fokus på övningsverksamheten, men även en större tydlighet när det gäller vilka beredskapskrav som olika enheter ska ha. Det ger möjlighet till en tydlig målstyrning som också har ett uttryckligt fokus på att skapa operativ effekt i verksamheten. Även krisberedskapen bör i ökad utsträckning gå i en liknande riktning.

I sin rapport med lärdomar från skogsbranden i Västmanland anger Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) att vidareutveckling av övningsverksamhet är av särskild vikt för myndigheten att arbeta vidare med. Man konstaterar att det finns en utvecklingspotential avseende hur länsstyrelserna utför sina uppgifter under kris, och länsstyrelsens övertagande av räddningstjänstansvar identifieras som ett område som är viktigt att ha med i övningsverksamheten.

Vi anser att länsstyrelserna i enlighet med MSB:s rekommendation bör få i uppdrag att se över de riktlinjer som i dag finns för länsstyrelsernas krisberedskap när det gäller krav på övningsverksamhet och beredskap i syfte att skapa en tydligare målstyrning. Dessa riktlinjer bör vara på en generell nivå och beakta de specifika regionala förutsättningarna som sätter villkoren för de olika länsstyrelsernas verksamhet.

Försvarmaktens stöd till samhället

Försvarsberedningen enades om att en generell översyn borde ske av de rättsliga och finansiella förutsättningarna för Försvarmaktens stöd till samhället. Det nuvarande regelverket tolkas mycket restriktivt och leder till suboptimering med våra samlade resurser.

Att det bedöms som dimensionerande att helikopterförband till exempel semesterplanerar för att kunna bistå vid skogsbrandsläckning framstår som märkligt. Att när olyckan ändå är framme behöva ringa in flygförare från semester kan inte vara ändamålsenligt. Det är ett exempel på hur nuvarande reglering underminerar den samlade krisberedskapen. En översyn framstår därför som oavvislig.

Civilt försvar

En viktig del i det senaste försvarsbeslutet, som börjat gälla från och med den 1 januari 2016, är återtagandet av det civila försvaret. Civilt försvar är den verksamhet som ansvariga aktörer genomför i syfte att göra det möjligt för samhället att hantera situationer då beredskapen höjs. Målen för det civila försvaret inbegriper skydd av befolkningen, säkerställande av samhällsviktiga funktioner och övriga samhällets stöd till Försvarmakten. Det är positivt att det civila försvaret nu åter är en prioriterad fråga. Dock återstår mycket arbete att göra och detta är också något som Riksrevisionen pekar på i sin rapport. Man lyfter bland annat fram att bara en länsstyrelse bedömt att den utfört uppgifterna på området och att flera aktörer efterfrågar en tydligare kravställning.

När nu det civila försvaret och totalförsvaret ska återtas innebär det att de som ingår i det civila försvaret, däribland vissa på länsstyrelserna, kommer att krigsplaceras. Dels kommer det att bli en viktig uppgift att se över vilka funktioner som kräver krigsplacering. Dels kommer det att bli viktigt att se över de samlade krigsplaceringarna, både de militära och civila befattningarna, så att de inte överlappar

varandra. Detta särskilt med tanke på att en betydande del av Försvarsmakten utgörs av tidvis tjänstgörande personal.

Finansiering

Betydelsen av finansieringen och möjligheten att skapa ett långsiktigt hållbart krisberedskapsarbete är något som Riksrevisionen lyfter fram i sin rapport. Idag utgörs en stor del av finansieringen av medel som ges på projektbasis. Sedan 2012 är projektbidragen en större finansieringskälla än förvaltningsanslagen för de direkta kostnaderna för länsstyrelsernas krisberedskapsarbete. Detta kan försvåra en långsiktig personalförsörjning och möjligheten att utveckla verksamheten över tid. Det är därför positivt att MSB inför 2015 beslutade om nya villkor för utvecklingsprojekt, vilka innebär att projekten skulle kunna löpa över en längre tid än förut.

Riksrevisionens bedömning är dock att detta inte fullt ut löser problematiken. Regeringen hänvisar till att man i budgetpropositionen för 2016 påbörjat ett arbete för att se över och renodla länsstyrelsernas finansiering för att uppnå bättre kontinuitet och ändamålsenlig verksamhet. Det är dock viktigt i sammanhanget att understryka vikten av att stärkta förvaltningsanslag också går till den avsedda verksamheten. Enligt Riksrevisionen gjordes en överföring 2007 på 14,7 miljoner från krisberedskapsanslaget till länsstyrelsernas förvaltningsanslag. Denna överföring fick inte avsedd effekt, utan användes i stället till annan verksamhet.

Stabsläge på sjukhus

De senaste åren har ett antal svenska sjukhus infört så kallat stabsläge. Stabsläge innebär att sjukhuset måste göra hårda prioriteringar i sitt resursanvändande på grund av till exempel överbeläggningar eller personalbrist. Rent konkret betyder det att patienter anvisas till andra sjukhus, operationer stoppas och att vissa patienter inte kan få relevant vård. Stabsläge är något som tidigare varit ovanligt, men som blivit mer frekvent på senare tid. Detta är en oroväckande utveckling. Om flera av våra största sjukhus under normala förhållanden behöver gå in och skära ner på verksamheten – hur skulle då situationen se ut vid en extraordinär händelse eller kris när det finns ett omfattande vårdbehov för många människor? Regeringen bör därför göra en översyn av konsekvenserna av stabsläge vid de svenska sjukhusen och möjligheten att hantera en extraordinär händelse som skulle innebära en stor belastning på samhällets vårdresurser.

Studieuppehåll och tjänstledighet

För att övergången mellan civil och militär anställning ska ske så smidigt som möjligt ska varje medborgare ha rätt att begära anstånd för och uppehåll i studier för tjänstgöring i Försvarsmakten. Detsamma gäller den som är yrkesverksam. Tjänstledighet från ordinarie arbete och studier för att utföra militärtjänstgöring i det svenska försvaret borde vara en självklarhet.

Praktiska exempel vittnar dock om annat. Uppsala universitet avsåg en anståndsansökan från en antagen person på juristutbildningen som ville senarelägga sina studier då han antagits till grundläggande militär utbildning. Universitetet motiverade beslutet med att svensk militärtjänstgöring inte längre är obligatorisk. Beslutet har

därefter befästs av Överklagandenämnden för högskolan, som den 17 februari 2012 gav lärosätet rätt. En sådan ordning är oacceptabel.

Samhällsviktig infrastruktur

Under 2016 har flera samhällsviktiga verksamheter utsatts för störningar. Den 15 maj knäcktes en 332 meter hög radio- och tv-mast på Trollberget i Häglared öster om Borås ungefär 100 meter över marken. Därefter rapporterades flera misstänkta sabotage mot master. Två dagar senare drabbades SOS Alarm av störningar i sin kommunikation med räddningstjänst och ambulans efter en mjukvaruuppdatering i sitt system. Den 19 maj stängde ett datorfel i flygledningen av delar av svenskt luftrum under ett par timmar, vilket innebar att det inte gick att trafikleda planen i luften och att totalt 113 flygningar fick ställas in. Samtliga dessa incidenter visar på samhällets sårbarhet. Vi anser därför att regeringen ska se över hur skyddet för samhällsviktig infrastruktur kan stärkas.

Försörjningstrygghet för livsmedel

Sverige har en låg försörjningsgrad av livsmedel. Beredskapsverket lades ned 2002, tillsammans med de sista lagerlokalerna med livsmedel för kristider. Vi är i hög grad beroende av import. Säkerhet byggs tillsammans med andra, inte genom protektionistiska åtgärder. Men samtidigt innebär en låg försörjningsgrad av livsmedel en högre sårbarhet. I händelse av hög beredskap, kris eller krig riskerar i värsta fall stora delar av landet att stå utan mat. Därför är det viktigt att den kommande livsmedelsstrategin skapar goda förutsättningar för livsmedelsproduktionen. Regeringen bör tillse att det sker en översyn av försörjningstryggheten för livsmedel i händelse av höjd beredskap och krig.

Allan Widman (L)

Hans Wallmark (M)

Mikael Oscarsson (KD)

Daniel Bäckström (C)